tum

3 2044 106 471 055

MH
2/
St 3

Digitized by the Internet Archive
in 2016

<https://archive.org/details/qdbvdissertation1757stec>

Q. D. B. V.

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA
DE

S A G U

QUAM

SUB AUSPICIIS DIVINIS

EX DECRETO

GRATIOSÆ FACULTATIS MEDICÆ

PRO LICENTIA

SUMMOS IN MEDICINA HONORES

ET PRIVILEGIA DOCTORALIA

LEGITIME CONSEQUENDI

SOLENNI ERUDITORUM EXAMINI SUBMITTIT

ABRAHAMUS STECK

BERNAS HELVETIUS

AD D. XXI. SEPTEMBRIS MDCCLVII

H. L. Q. C.

ARGENTORATI

Typis JOHANNIS HENRICI HEITZII Universitatis Typographi.

K

ALBERT
ARTHUR
BARNARD
BRADLEY
CROFT

XCIX

DEO
PATRIÆ
PARENTIBUS
PATRONIS
ATQUE
AMICIS
SACRUM.

§. I.

CUM aliis rebus dulcissimum æque ac præ reliquis artibus hominum Societati proficuum est illud eruditionis genus, quod quæ tellus alit, scrutatur corpora, tum hoc præprimis nomine commendandum, quod evincat evidentissime, omnibus eis quæ existunt substantiis constitutas, concessas, imo junctas esse alias, quæ ad illarum ortum, vigorem, conservationem, & omnigenam perfectionem faciunt, hinc nescio an quæ alia ars ita indubitate, Ens sapientissimum, prudentissimum, benignissimum atque omnipotentissimum omnia quæ existunt producere, ordinare, creare demonstrat.

§. II.

Illa ipsa rerum creatarum indagatio id quoque indubitatum reddit, quod homo, quo magis sublimem in scala rerum creatarum tenet gradum, quo propior idem est omnium fere quæ existunt substantiarum optimæ maximæ, quo major ipsius in serie rerum est dignitas, eo magis quoque experiatur, ea quæ orbis alit, non solum suis necessitatibus sed commoditatibus quoque esse aptas,

tas, multiplicatas, collocatas: piissimo inde æque ac dulcissimo vehementer movemur affectu, cum dissimilimas cæterum inter se terras & terrarum regiones in eo tamen inter se convenire videmus, quod omnes omnia ferant, quibus ad vitam secundum naturam, sive quod idem est, bene agendam, opus habent earum coloni.

§. III.

Sed quis nostrum ita incurius est eorum, quæ nunquam non in nostros sensus cadunt, observator, qui non videat innumeras esse eas quibus urgemur necessitates, & earum plurimas inter se pugnantes, quibus omnibus tamen substantiæ extra nos positæ prospiciunt; is igitur homo demum rebus suis bene consulit, is prudens benigna utitur natura, qui ea, quæ sibi dicata sunt corpora, novit pro eorum materia in suos usus vertere, ille vero demum hoc præstare valebit, cui perspectum est rerum naturalium ingenium; quo altius igitur quisque ad Historiæ Naturalis recessus descendit, eo feliciorem ipse aget vitam, eo magis societatis humanæ bonum promovebit.

§. IV.

Eruditi immensam illam corporum quæ nostram felicitatem constituere, firmare, sustentare iussa sunt copiam, ad tres summos ordines, rectene an male ego hic non disputo, reduxerunt, Vegetabilem nimirum Animalem & Fossilem; horum ille qui plantas comprehendit reliquos antecellit omnino, quia primo longe plures quam reliqui ordines ipse comprehendit substantias, nulli enim aliqua telluris reperitur portio, quæ non plantis sit ornata, deinde quia plantæ, præ cæteris rebus
creatis,

creatis, ad vitam humanam faciunt; novimus enim solo vegetabilium victu restitui ea, quæ per vitam consumuntur, imo neminem latet, animalia ipsum illud quo nos nutriunt alimentum a vegetabilibus habere; recte inde concludi arbitror, quod ea, quæ de dignitate Historiæ Naturalis disputavi hætenus, illi potissimum ejus parti, quæ *Botanice* a Græcis fuit denominata, competant.

§. V.

Id quoque præprimis mentem eorum, qui nexum rerum creatarum & inter se invicem & cum homine curatius observant, in admirationem rapit, quod eadem corpora pro variis suis partibus, non solum varios sed etiam oppositos præstent aliis usus, id quod ipsum quoque vegetabilium præprimis ordo declarat; circa quem ideo etiam optimum adoramus creatorem, quod quo magis necessarii ad nostram vitam sunt vegetabilium usus, eo plura plantarum genera, & in his individua, cæterum licet inter se diversissima, constituerit, imo quod pro vario variarum regionum solo varia esse jusserit plantarum genera, quæ & terræ & aëri & tempestatibus & hominibus sub tali climate viventibus conducere.

§. VI.

Possẽ ea quæ hætenus disputavi innumeris & illustrare & probare exemplis, si a scopo meo longius divagari liceret, sed angustiori limine inclusus, instar omnium ipsas Palmas adduco; Palmas inquam, quæ copiosissime in talibus regionibus crescunt, in quibus difficilior & gramina cerealia & oryza & vites, communia reliquarum regionum alimenta, coli queunt, & quæ solæ vix non omnibus hominum necessitatibus opem ferunt, &

de quibus vetustissima tempora, PLUTARCHO (a) & STRABONE (b) testibus, jam trecentos & sexaginta perpexerunt usus. Sed nec ipsam Palmarum historiam pro dignitate enumerare potero; tali negotio nec tempus nec limites Specimini Academico statuti sufficerent: unicum igitur solummodo amplissimæ Palmarum familiæ genus curatius describam, & ex innumeris Palmarum usibus illum solummodo, quem in re panaria habent, considerabo usum, si prius generalia quædam circa *Palmæ* notionem & species, quantum id per itineraria fieri poterit, præmiserim.

(a) *Convival.* VIII. 4. (b) *L.* XVI.

§. VII.

PALMARUM nomine Botanicis veniunt arbores, trunco simplici instructæ, quæ folia & flores ex nulla, præter verticem, caudicis parte emittunt. Eorum, qui rem herbariam tractant, industria in eo maxime versatur, ut vegetabilia inter se affinia detegant, in quo eorum affinitas consistit declarant, inde eadem accurate denominent & ad usus humanos accommodent, hinc individua ad species, has ad genera, ista ad ordines revocent, ex ordinibus denique classes constituent; hæ demum mire Botanicum juvant, harum cognitio largitur plantas per omne, quod vigent, tempus agnoscere, probabile de recenter detectis ferre iudicium, eas, quas natura conjunxit, colligere; illi ipsi adeo desiderata nititur methodus naturalis. Habitus plantæ, ad quem in determinandis generibus non attendunt Botanici, verissimus est constituentium classium index (a), hinc & vulgus classes evidentiores perspicit, cum generum notitia solos maneat Botanicos, lichenes, muscos, gramina, filices, fungos, quis solo adspectu ad suas singula classes refert, eorum genera

genera non nisi curiosiores perspicunt rei herbariæ cultores. Hæc ideo monui, tam ut illis respondeam, qui succensent forsan definitioni Botanicæ ab habitu desumptæ, quam, ut pateat Botanicen altius, quam vulgo creditur, in cognitione palmarum processisse, quam ut evidens fiat vegetabilium, quorum genera minus accurate innotuerunt, classes tamen posse esse perspectas. Id quod ego *classen* dico, Ill. LINNÆO (b) *familia* dicitur, sed malui receptam retinere vocem, quam novam sine necessitate condere sive sequi.

(a) TOURNEFORT *Isagog.* 50. (b) *Philos. Botan.* §. 78.

§. VIII.

In eo quoque Palmæ inter se conveniunt, quod omnes eundem in modum & flores & fructus edant; consistit hic modus in eo, ut ex vertice floresentium protrudatur substantia variæ magnitudinis & crassitiei, ex ovato oblonga, tenera, continuatio medullæ in arbore hærentis, dicitur illa XENOPHONI (a), THEOPHRASTO (b) & GALENO (c) ἐνέφαλον, DIOSCORIDI (d) ἐνπάρδιον, eadem THEOPHRASTO (e) quoque, DIOSCORIDI (f) & GALENO (g) ἐλάτη audit. Latinis præeunte PLINIO (h) *Cerebri* vel *Palmitis* nomine venit, Lusitanis *Palmita* (b*), Belgis *Schuytio*, Malagensibus *Majang*, *Lawan*, *Lumia*, Amboinensibus *Umin*, Arabibus *Gaobab*, *Gomur* (i), Persis *Bukuminachl* (k) nominatur, suavissimus & hominum & brutorum cibus. Hæc substantia, si ad justum incrementum pervenit, a latere dehiscit & prodit insignem quantitatem pedunculorum florigerorum, varie inter se nexorum, ex quibus formatur totum quoddam valde ramosum, quod sensim sensimque increfcit, longe ultra *spatham*, hoc nomine hodie gemmam quæ fructificationem palmæ includit

includit compellare solent, propendet, & flores fructusque gerit pro vario palmæ genere varios. Scapus qui flores & fructus palmarum suspendit, AGELLIO (l), PLUTARCHO (m) & POLLUCE (n) testibus, Græcis σπάδιξ dicitur, AMMIANO (o) *Spadicum* audit, Lusitanis *Kamo*, Malagensibus *Zanke*, Amboinensibus *Niriutten* nomine venit (p), Persæ illum *Kobonegh* (q) compellant. Non possum hic prætermittere Illustrem LINNÆUM (r) *Spathæ* & *Spadicis* vocabulis multo ampliorem significatum tribuere, quam ipsis per veterum auctoritatem competere nunc ostendi.

- (a) *Exposit. Cyri* L. II. p. 220. (b) *Hist. plant.* L. II. cap. VIII. (c) *de Aliment. Facult.* L. II. (d) *Mater. Med.* L. I. cap. CL. (e) *loc. cit.* (f) l. c. (g) *Simplic.* L. VIII. (h) *Hist. Natur.* L. XIII. cap. IV. (h*) *Hort. Malab.* T. I. 1. (i) RUMPH. *Herb. Amboin.* I. P. III. § VII. (k) KÆMPFER *Amoenit. Exot.* 695. (l) L. II. cap. XXVI. (m) *Quæst. Symp.* L. VIII, 4. (n) *Onomast.* L. VII. cap. 30. (o) *Histor. L.* XXIV. cap. 3. (p) *Herb. Amboin.* l. c. p. 3. (q) KÆMPFER l. c. (r) *Mus. Clisfort.*

§. IX.

Licet multi & inter eos egregii & Botanici & Itinerariorum Scriptores ample satis de palmis egerint, & plurima earum descripserint genera, attamen adhucdum difficillimi negotii res est accuratam generum palmarum condere historiam, cum in eis, quæ ad nos pervenerunt de palmis descriptionibus, ea ut plurimum desiderentur, quæ ad constituenda per leges artis genera sciri debent omnino. Tentabo interim speciminis loco ea ordinare palmarum genera, quæ curatius descripta accepimus, nec inutiles fore meos conatus confido, dum Illustis LINNÆUS, cum recentissimam imprimi curasset *Generum Plantarum* Editionem, *Herbarium Amboinense* a RUMPHIO collectum,

lectum, & ab *Excellent.* BURMANNO editum, quo *Historia*
Palmarum insigniter illustrata est, nondum possederit;
 RAJANÆ (a) autem & quas Cel. PONTEDERA (b) tradunt
 divisiones, præterquam quod nitantur descriptionibus mi-
 nus accuratis, tales quoque recipiant characteres quos
 nequaquam ad determinanda genera facere, recentiores
 Botanici evicerunt uberrime (c).

(a) *Hist. Plant. L. XXIV.* (b) *Antholog. L. II. cap. 19.* (c)
 LINNÆI *Phil. Bot. p. 112. seq.*

§. X.

I. CALAPPA. RUMPH. *Herb. Amb. T. I. L. I. c. I. Tab. I. & 2.*

TENGU, *Hort. Malab. I. Tab. 1-4.* PONTEDER. *Anthol. 158.*

COCCOS, LINN. *Mus. Cliff. p. 11. Gener. Plantar. 1088.*

Flores mares & foeminæ in eadem planta & in eodem
 spadice; mares superiora spadicis occupant.

Spatha & Spadix pro more gentis idem significat, quod
 & circa omnia reliqua genera obtinet.

Mares.

CAL. foliola tria brevia.

COR. Petala tria crassa, acuta, alterne cum foliolis ca-
 licis collocata:

STAM. *Filamenta* sex brevia, albicantia, quibus infi-
 dent *antheræ* majusculæ, sagittatæ.

PIST. *Germen* exiguum, *styli* tres exigui, *Stigmata* acuta.

Foeminæ.

CAL. Folia tria, externa, parva.

COR. Petala tria, interna, majora.

PIST. *Germen* crassum, subrotundum. *Stylus* nullus. *Stig-*
ma triangulare, obtuse trilobum, excavatum.

PERIC. *Drupa* ex rotundo-oblonga, tribus angulis no-
 tata, sub cortice crasso & spongioso includens nucem

triangularem, distinctam in tres loculos liquore plenos, & in nucis parte superiori, apertis foraminibus, hiantes. Liqueur loculorum per senium indurefcit & illos obliterat, aliquid ejus induratur liberumque manet, ita ut nucleum in nuce hærentem referat, veriffimum novæ plantæ ger-
men. Hujus generis duas faltem fpecies determinare audeo.

I CALAPPA foliis inferne nudis.

Palma Indica coccifera angulofa. C. B. Pin. 508. PLUKE-
NET. *Almageft*. 275. RAJI *Hift. Plant.* 11. 1356. SLOANE
History of Jamaica 118. PLUMIER *Nov. Plant. Gener.* 2.
COMMEL. *Flor. Malab.* 50. BURMANN. *Thef. Zeyl.* 182.

Polghaba. HERMANN. *Muf. Zeyl.* 50.

Palma Indica nucifera. J. B. I. 375.

*Palma feu nucifera Arbor Indica quæ Arabibus Maron, In-
dis Tengamاران & Labna*. LINSCHOT *Ind. Or.* P. 17.
cap. 12. fig. 11.

Cocoeiro. PISON 130.

Maron feu Coyoli. HERNANDEZ *Hiftor. Mexic.* p. 71.

Inaia Guacuiba. MARGGRAV. *Brasil.* 138.

Coccus. GARC. AB HORTO. apud *Cluf. Exotic.* 191.

Palma nucifera. HUGHES *History of Barbados* 103.

Cocos nucifera. LINN. *Spec. Plant.* 1188.

*Palma Spadicibus alaribus, fructu maximo, caudice sub-
æquali, cicatriculis circularibus fcaebro, foliis enfiformibus,
replicatis, pinnatis.*

BROWNE *History of Jamaica* 341.

Hæc planta cujus nulla quidem pars hominum commo-
dis non profpicit, ob fructum præcipue Europæis in-
notuit; ejus Cortex funes, Nux vinum, fpiritum vini
qui proprie *Arac* dicitur, faccharum, acetum, oleum,
condimenta ciborum, crateres, vafa potatoria &c. Indis,
oleum & vinum a Palma denominata, nec non pulcher-
rima mufæorum ornamenta Europæis largitur.

Cre-

Crescit in omnibus regionibus inter Tropicos interceptis.
Palma coccifera figura ovali. C. B. Palma nobilis seu regalis Jamaicensis & Barbadosis ROCHEFORT. *Palma coccifera minor Brasiliensis* Razi, quarum descriptiones in RAZI *Histor. Plant.* 1356. seq. leguntur, hujus speciei varietates esse videntur: varietates plures CAMELLUS apud RAJUM in *Appendic. p. 44. & Herbarium Amboinense l. c. cap. 2.* habent.

2 CALAPPA foliis totis ab ortu ad finem usque pinnatis.
Terri Herb. Amboin. l. 12.

Distinguitur ab antecedente trunco humiliori, ramis tenuioribus, fructibus minoribus & nucleo non eduli.

Crescit in Indiæ orientalis Cambaja & Gufaratta.

II. ARECA LINN 1090. PINANGA *Herb. Amboin l. 5. Tab. 4.*

CAUNGA *Hort. Mal. l. Tab. 5. & 6.*

Mares & foeminæ in eadem planta.

COR. Petala tria, acuta, crassa.

STAM. novem albicantia, quorum tria reliquis majora;
antheræ apici adnatæ.

Feminae.

COR. Petala tria, quæ Auctoribus sub nomine *calicis* veniunt.

GERMEN rotundum.

PERIC. Drupa insistens basi squammosæ, foliolis crassis efformatæ, includens sub putamine crasso nucem ficcam, quæ nucleum Nuci Moschatæ & figura & structura similem continet.

I ARECA foliis trinerviis, fructu umbilicato rubro.

Caunga Hort. Mal. l. c.

Puwakghaba Herm. Mus. Zeyl. 51.

Palma Arecifera nucleo versicolore, Nuci Moschatæ simili PLUK.

Almagest. 275. Icon Phytogr. Tab. 309. fig. 4. pessima.

COMMEL. *Flor. Malab. p. 50.*

Palma cujus fructus sessilis Fausel dicitur. C. B. P. 510. PLUMIER Nov. Pl. Gen. p. 2.

Palma Babeyi Cogolli. HERNANDEZ Hist. Mexic. 75.

Fausel seu Areca Palmæ foliis. I. B. l. 389.

Areca sive Fausel, sive Avellana Indiana versicolor Park.

RAJI Operi 1363. CLUS. in Garz. 188.

Palma Indica minor, fructu Areca dicto, vulgaris. BURMANN Thes. Zeyl. 182.

Tenga Indica, fructu minori, sessili, qui Fausel dicitur. PONTEDER. Anthol. 159.

Palma caudice altissimo, ad imum turgido, pinnis inferne vaginantibus, foliis angustis, replicatis, fructu minore, BROWN History of Iamaica 342.

Areca Catechu LINN. Spec. 1189.

Pinanga nigra Herb. Amboin. l. 29.

Internodiis trunci magis distantibus, foliis obscurius virentibus, & fructibus minoribus distinguitur.

Crescit in iisdem cum *Calappa prima* locis.

2 ARECA foliis trinerviis, fructu umbilicato, aurantio.

Areca BLACKWELL 387. *Tambilagno* CAMELL. apud RAJUM Append. 45. *Pinanga alba* Herb. amb. l. c.

Fructibus majoribus, aurantio colore tinctis, nuce molissima & foliis late virentibus agnoscitur.

Crescit in Insulis Indiæ Orientalis & in Sina.

3 ARECA foliis trinerviis fructu non umbilicato.

Puwakghaba Lenatasi HERRMANN Mus. Zeyl. 66.

Palma cujus fructus oblongus Fausel similis C. B. Pin. 510.

Palma Indica minor regia, fructu Areca dicto rubente BURMANN Thes. Zeyl. 183.

Pinanga Calapparia. Herb. Amboin. l. c. Tab. IV.

Species antecedentes magnitudine trunci & fructuum superat.

Crescit in Insula Celebes.

4 ARECA.

4 ARECA foliis septem nervis percurfis.

Saley. Herb. Amboin. l. 41.

Radices spinosæ arcuatim supra terram prominentes ;
fructus utrinque acuti.

5 ARECA foliis unico nervo eminente percurfis, omnibus integris, pinnis solitariis.

Palma altissima non spinosa, fructu pruniformi, minori, racemoso, sparsis. SLOANE History of Jamaica Vol. II. 115. Tab. 215.

Pinanga globosa Sylvestris. Herb. Amboin. l. c. Tab. V. fig. 1. Palma pinnis inferne vaginantibus, caudice aequali annulato, fructu minori. BROWN l. c.

Hæc species Spatham sub foliis exeuntem & fructus rotundos habet.

Crescit in montibus Indiæ utriusque.

6 ARECA foliis unico nervo eminente percurfis, pinatis & ternatis, pluribus mutilatis.

Pinanga Sylvestris glandiformis. Herb. Amboin. Tab. VI.

Antecedente altior, fructus angulares habet.

Crescit in iisdem cum antecedente locis.

7 ARECA foliorum nervo eminente, ad finem folii trifido. *Bongas CAMELL.* apud *RAJUM Append. 45.*

Pinanga Oryzæformis. Herb. Amboin. l. c. Tab. V.

Habet truncum minorem & graciliorem quam antecedentes, nec non fructum exiguum, unde *RUMPHIANA* denominatio & spatham marginatam, bilocularem ponit. Provenit in Celebe, Leutimora, Bima &c.

8 ARECA foliis unico nervo eminente percurfis, pinnis solitariis, omnibus truncatis.

Pinanga Saxatilis Oryzæformis. Herb. Amboin. 42. Tab. VII.

Spatha sub foliis, folia ad basin squamosa.

Provenit in rupibus Amboinæ.

Ex Arecarum nucibus Indi sibi masticatoria, Europæis
Terram Catechu Offic. parant.

III. NIBUN KITSIL *Herb. Amboin. 1. Tab. XV.*

Mares & foeminæ in eadem Planta & Spatha.

Mares.

CAL. trifidus, exiguus, persistens.

COR. Petala tria, erecta, acuta, concava.

STAM. copiosa, parum supra corollam eminentia; *Antheræ* parvæ.

Foeminæ sub maribus.

CAL. ut in maribus.

COR. ut in maribus.

PERIC. Pomum Olivæforme, unicum nucleum includens.

NIBUN KITSIL pinnis ovatis, laceris.

Saquaſter minor. Herb. Amboin. 67.

Caryota foliis laceratis, fructibus olivæformibus. BURMANN.
ad *Herb. Amboin. l. c.*

Truncus pilosus, fructus pulpa acerrima.

Nascitur in Moluccis & Celebe.

IV. KATU INDEL *Hort. Mal. III. Tab. 22. ad 25. Elate LINN.*

Gen. Pl. 1091.

Mares & foeminæ in eadem Spatha.

Mares.

COR. Petala tria, rotunda.

STAM. Tria, exigua, villosa: *Antheræ simplices.*

Foeminæ.

COR. Petala tria, persistentia.

PERIC. Pomum corolla, quam calicem dicunt, ad basin
sultum, uniloculari.

SEM. Officulum oblongum, sulco longitudinali ex-
aratum, nucleum continens.

KATU INDEL pinnis teretibus.

Katom

Katon Indel. Hort. Mal. III. Tab. 22. ad 25.

Hinindi. Mus. Zeyl. 69. KÆMPFER Amœnit. Exotic. 667.

Palma dactylifera, minor, humilis, sylvestris, fructu minore;

PLUKENET. Almagest. 277. BURMANN. Thes. Zeyl. 183.

Palma Sylvestris Malabarica, folio acuto, fructu pruni facie.

COMMEL. Flor. Mal. 50.

Schuda panna Sylvestris, Malabarica, fructu acuto. PONTED'

Anthol. 153.

Elate Sylvestris LINN. Spec. Plant. 1189.

Provenit in Malabar & Zeylon.

Displicet *Elates* nomen, quod huic generi LINNÆUS imposuit, Græci enim eodem *hoc nomine* spatham *Phœnicis* intelligunt. Conf. SALMASIUS ad SOLINUM. 290.

V. NYPA. *Herb. Amboin. 169. Tab. XVI.*

Mares & Fœminæ in eadem spatha.

Mares.

CAL. Amentum oblongum, incurvatum, squamis concavis distinctum.

COR. Præter squamas amenti nulla.

Fœminæ.

CAL. Amentum in capitulum sphæricum formatum, constans squamis angulosis, inæqualibus.

PERIC. *Drupa* triangularis, hinc convexa, inde plana, sulcata, pilosa. *Nux* alba, bilocularis.

NYPA ramosa.

Nypa, Sasa, Pavis, Chamæpalma repens. CAMELL. apud RAJUM Append. 47.

Nypa. Herb. Amboin. l. c.

Indi ex hac Palma potum vinosum eliciunt.

Crescit in Moluccis & Philippeis.

VI. SAGUERUS, GOMUTO *Herb. Amb. l. 57. Tab. XIII.*

Flores & Fœminæ in eadem planta, in spathis distinctis.

Mares.

COR. Petala tria, crassa, concava.

STAM.

STAM. Filamenta plura, *Antheris* crassis coronata.

Femina.

PERIC. Pomum ex rotundo-triangulari, calice squamoso sustentatum, duobus aut tribus nucleis trigonis foetum.

1 SAGUERUS, foliorum pinnis acutis.

Saguerifera VALENTINI *Ind. litter. Epist. XVII.*

Chamarops frondibus pinnatis, flore & fructu racemoso, vinifera. BURMANN ad *Herb. Amb. l. c.*

Truncus & pilis, & muscis, & filicibus ita deformis, ut tristissimum aspectum exhibeat; nervi foliorum spinosi, ad ortum ramorum substantia pilosa, crassa, *Bunut* dicta, & ad hanc apophyses teneræ, bacillos efformantes, sub hac alia substantia spongiosa, mollis, *Baru* appellata.

Fundit hæc Species liquorem vinosum ex quo Saccharum parant, dat calamos scriptorios & tela, ex trunci medulla Sago quoque parant.

Crescit in Java & omnibus Moluccis.

2 SAGUERUS pinnis truncatis, inverse triangularibus.

Nitula *Thakitul* *Mus. Zeyl.* 44.

Schunda Panna *Hort. Mal. l. Tab. XI.*

Palma humilis ex Insula Makasaria Indiæ Orientalis, nucleis plerumque gemello, Nucis Moschatæ instar versicolore, Kittiel Zeylonensibus dicta. PLUKENET *Almagest.* 277.

Palma Indica folio bicomposito, fructu racemoso. RAJI *Hist. Pl.* 1365. COMMEL. *Fl. Malab.* 50.

Palma Dactylifera fructu acerrimo. PLUMIER. *Nov. Pl. Gen.* p. 3.

Schuda panna Indica, folio bicomposito, flores & fructus in oblongis palmitibus gignens. PONTED. *Anthol.* 152.

Palma Indica vinifera, fructibus urentibus, folio Adianthi, Saccharum præbens. BURMANN. *Thef. Zeyl.* 180.

Saguafter major. Nibun. *Besuar. Herb. Amboin.*

Caryota

Caryota frontibus squamosis, fructibus racemosis, dactyliferis.

BURMANN. ad *Herb. Amboin.*

Truncus glaber, *Baru* ad origines foliorum, nuclei duo. Succum vinosum fundit, in Saccharum cogendum; trunci medulla vile *Sago* genus largitur.

Provenit copiose in Moluccis.

VII. LONTARUS DOMESTICUS *Herb. Amb. Borassus LINN.*
Gen. 1085.

Mares & foeminae in plantis distinctis.

Mas AMPANA *Hort. Malab. l. Tab. X. Herb. Amb. l. X. E.*

CAL. Amentum hirsutum, squamosum, typhæ simile.

COR. Petala tria, subrotunda, concava, rigida.

STAM. Filamenta quinque vel sex; *Antheræ* majores striatæ.

Fœmina CARIMPANA *Hort. Mal. l. Tab. IX. Herb. Amboin.*
l. X. B. C. D.

CAL. Amentum.

COR. Tripetala, persistens, fructum cingens.

PERIC. Pomum sulcatum, umbilicatum, triloculare, ad basin cinctum duplici calice, quorum unus est hexaphyllus, alter pentaphyllus.

SEM. Tria, compressa, duobus septis distincta.

LONTARUS folio flabelliformi.

Talghala *Mus. Zeyl.* 49.

Ampanna PONTEREDER. *Anthol.* 150.

Palma Coccifera, folio plicatili, flabelliformi. *Fœmina* RAJI
Oper. 1366. PONTEREDER. *Anthol.* 150.

Palma Coccifera, complicato folio, fructu minore SYEN. ad
Hort. Mal. COMMEL. Flor. Malab. 49. PLUMIER. *Nov.*
Pl. Gen. 2.

Palma Malabarica flosculis stellatis, fructu longo, squamato.
PLUMIER. *l. c.*

Latanier. Histoire des Antilles 64.

Palma Indica, Tal & Talghala dicta, fructu carnosò, dulci
& eduli putamini incluso. *Thes. Zeyl.* 181.

Borassus flabellifer LINN. *Spec. Pl.* 1187.

Reperitur in Ceylon, Coromandel, Celebe, Amboina,
Antillis.

Exinde potum vinosum, Saccharum, condimentì genus,
quod *Punata* dicitur, umbracula parant.

Cum *σβζαρος* omnem fructum Palmæ immaturum de-
notet, docente SALMASIO ad SOLINUM 934. hinc minus
bene ad indigitandum proprium quoddam Palmæ genus
adhibetur.

VIII. PHOENIX KÆMPFER. *Amenit. Exot.* 693. seq. LINN.
Gen. 1089.

Mares & Fœminæ in plantis distinctis.

Mares.

COR. Petala, tria, oblonga, concava, obtusa, carnosâ.

STAM. *Filamenta* tria, exigua, villosa, *Antheris* crassis
coronata.

Fœminæ.

COR. Petala sex, tria externa, totidem interna.

PERIC. Pomum turbinatum, uniloculare.

SEM. Officulum oblongum, ventricosum, sulco lon-
gitudinali distinctum.

PHOENIX foliis pinnatis, pinnis alterne collocatis.

Palma major. C. B. PLUMIER. *Nov. Pl. Gen.* 2. PONTEDER.
Anthol. 154.

Indi Mahaindi. Mus. Zeyl. 69.

Palma dactylifera. LINSCHOT *Ind. Or.* IV. fig. 14.

Palma. RAJI *Hist. Pl.* 1352. I. B. 351.

Phoenix hortensis. KÆMPFER *l. c.* 668. seq. cum optima
descriptione & icone.

Palma dactylifera major vulgaris. SLOANE *History of Jamaica*
II. III.

Palma dactylifera major & Dactylus vulgo. BURMANN. *Thes.*
Zeyl. 183. *Phoenix*

Phœnix dactylifera. LINN. *Spec. Plant.* 1188.

Crescit in Syria, Arabia, Persia, nec non in America. Hæc Palmarum species antiquissimis temporibus celebrata, semper debet intelligi, quando veteres de Palmis simpliciter loquuntur. Eadem sistit & antiquissimum & evidentissimum de analogia inter fœcundationem vegetabilem & animale exemplum. Gentibus Orientalibus æque ac Europæis gratissimum alimentum, egregiumque medicamenti genus largitur.

IX. CORYPHA LINN. *Gen. Pl.* 1086. *Saribu*, *Licuala*, *Herb. Amb.* l. 42.

Codda panna Hort. Mal. T. III. Tab. 3. ad 12.

COR. Petala tria, ovata, acuta.

STAM. Filamenta sex, germini adnata, ex corolla eminentia.

PIST. Germen subrotundum, Stylus exiguus.

PERIC. Baccæ globosæ includens nucem rotundam, in qua nucleus unicus hæret.

Saribu baccam nudam gerit.

Licuala baccam, cujus basis calice trifolio cincta est, producit.

1 CORYPHA foliis peltatis, umbracula referentibus.

Talaghus. HERRMANN. *Mus. Zeyl.* 54.

Palma montana folio plicatili flabelliformi maximo, semel tantum frugifera. RAJI *Hist. Plant.* 1367.

Saribus. *Herb. Amboin.* l. 42. Tab. VIII.

Palma Zeylanica, folio longissimo & latissimo Tala & Talaghus dicta. *Thes. Zeyl.* 181.

Nervus foliorum spinis obsessus, truncus præaltus, fructus minores.

Crescit in Moluccis.

2 CORYPHA foliorum pinnis radiatis.

Codda panna Hort. Mal. III. fig. 1. ad 10.

Palma Brasiliensis prunifera, folio plicatili seu flabelliformi, caudice

- caudice squamato.* RAJI *Hist. Plant.* 1368. SLOANE
Hist. of Jamaica. II. 121. *Tab.* CCXIII. fig. 2.
Palma humilis seu *Chamæripes Curassavica prunifera*, spi-
 nosa, nucleo extus eleganter variegato. PLUKENET. *Almagest.*
 277.
Palma montana Malabarica, folio magno, complicato, acuto,
 flore albo, racemoso, fructu rotundo. COMMEL. *Flor.*
Malab. 50. PLUMIER. 3.
Codda panna Brasiliensis, caudice squamato. PONTED. *An-*
thol. 149.
Corypha umbraculifera LINN. *Spec. Plant.* 1187.
 Nervus foliorum dentatus, truncus sexaginta pedibus al-
 tior, flores albi, racemosi, ingratum odorem spirantes,
 fructus majores.
 Reperitur in Malabar & Ceylon.
 3 CORYPHA foliis palmatis. BURMANN. *ad Herb. Am-*
boin. l. 45.
Licuala arbor. *Herb Amb. Tab.* IX.
 Caudex vix tripedalis; fructus exigui.
 Provenit in Macassar & Celebe.
 X. CHAMÆRIPHE PONTEDER. *Anthol.* 147. *Tab.* X. *Cha-*
mærops LINN. *Gen.* 1084.
 COR. Petala tria, ovata.
 STAM. Filamenta sex in orbem posita, corolla minora;
Antheræ totidem, didymæ, interiori staminum faciei
 infra apicem adnatæ.
 PIST. *Germina* tria, rotunda; *Styli* totidem; *Stigmata*
 simplicia.
 PERIC. Poma tria, globosa, officulo foeta, quod
 nucleum includit.
 CHAMÆRIPHE folio flabelliformi.
Palma minor. C. B. *Pin.* 506.
Palma humilis Hispanica spinosa & non spinosa. I. B. I. 358.
Palma

Palma folio plicatili seu flabelliformi humilis RAJ. *Hist. Pl.* 1369.

Chamariphes DOD. *Pempt.* 820.

Chamariphes tricarpos, *spinosa*, *folio flabelliformi*. PONTER. *Anthol.* 147.

Chamarops humilis. LINN. *Spec. Plant.* 1187.

Crescit in Europa Australi, ubi eodem modo terram tegit ac Erica apud nos, & loco scoparum adhibetur.

Non perspicio cur Illustri LINNÆO placuerit voci *Chamariphe*, qua THEOPHRASTUS utitur, barbarum *Chamarops* substituere.

XI. *Sagus*, *Sagu Herb. Amb.* l. 73. *Palma pinus* LOBEL. *Advers.* qui spadicem fructibus onustum pingit.

CAL. Amentum oblongum, obliquum, formatum ex squamis acuminatis, persistentibus.

PERIC. Drupa variæ figuræ, calice quodam ad basin sustentata, ex squamis tessellatis, striatis, efformata, includens nucleum durum, utrinque sulcatum.

Curatius hoc genus determinare non potui, cum unicuique RUMPHIUS illud descripserit, nec in suam descriptionem uberiores characteris notas receperit. Cum de hoc palmarum genere præcipue sit mihi agendum, hinc ejus Specierum descriptionem hic prætermitto, eandem suo loco exhibiturus.

§. XI.

Suo jam tempore sagax perspexit RUMPHIUS in *Herb. Amb.* l. 86. quod TODDA PANNA *Hort. Mal. T. III.* quæ est *Lycas* L. ad Palmarum familiam non pertineat; Vertex enim ejus non raro est multiplex, nec gerit fructificationes Spadici affixas, Spathæ inclusas; eadem præterea, eo quod duplex fructuum genus gerat, ab omnibus hactenus notis plantarum ordinibus diversa est.

De *Jocara* PONTEDER. *Anthol.* 157. nihil certi statuere licet; cum *Cel.* Auctor hocce genus ex valde mancis MARCGRAVII descriptionibus extruxerit.

Nec audeo determinare, quo pertineant *Lontari Sylvestres*, *Herb. Amboin.* 53. *seq.* cum valde imperfecta sit earum fructificationis historia.

§. XII.

Varia Palmarum genera & varias earum species & partes homines comminuunt, in pulverem reducunt, cum aqua in pastam cogunt, igne coquunt, & sic paratum ex illis panem ad vitam sustentandam adhibent.

Gentes vetustissimæ ex Dactylis panem parant, loquuntur enim THEOPHRASTUS(a), PLINIUS(b), STRABO(c) & alii de pane ex Palmis cocto; cum autem illorum temporum nemo de Palma farinifera mentionem faciat, omnes autem Dactylos ad rem cibariam fuisse adhibitos testentur, hinc evidens est, quod quicquid apud veteres & eorum exscriptores(d) circa panem ex Palmis paratum legimus, de Dactylis igne coctis sit intelligendum. Et nostris temporibus ex fructibus Phoenicis integras Gentes suum panem coquere *Illustris* SLOANE(e) Zocotarensium exemplo docet, eodem fidelissimo teste novimus quoque, panem etiam parari ex officulis certæ cujusdam Palmæ speciei, nec non ex variarum Palmarum spathis(f), quod ultimum WORMIUS(g) quoque testatur. Creberrime autem recentioribus temporibus panem palmeum ex quadam farinæ albæ specie parari Itinerariorum Scriptores docent, eam farinam, undecunq; desumpta fuerit, *Sagu* dicunt; & in hoc latiori vocis *Sagu* significato hæret ratio miræ illius confusionis, quæ apud auctores ad usque RUMPHIUM circa *Palmam fariniferam* reperitur, cum
plures

plures eorum inter se diversissimas plantas, ex eo quod inde farinam parari vel perceperint, vel viderint, pro una eademque venditent; idem circa panem Indorum experti, quod ille esset experturus, qui omnia vegetabilia, ex quibus Europæi panem pinsunt, uno nomine comprehendere, & pro eadem planta describere vellet.

- (a) l. c. 91. (b) l. c. L. XIII. cap. 4. (c) *Geograph. L. XVI, 742.* (d) RUELL. *de Natura Stirp. L. I. cap. 108.* PORTA in *Villis p. 2. § 345. §c.* (e) *Histor. of Jamaica II. 111.* (f) l. c. 115. § 116. (g) *Museo 164.*

§. XIII.

Omne *Sagu* obtinetur ex truncis sive TODDÆ PAN-
NÆ *Hort. Mal. III.* sive Palmarum, verissima harum plan-
tarum medulla, ea enim, quæ apud Auctores (a) de *Tod-*
da panna in suo capite farinam includente leguntur, va-
gis hominum ex Japonia reducum narratiunculis niten-
tia, refutantur ab autoptis, qui curiosius in veritatem
inquisiverunt (b). Sed varia Palmarum & ad ea acceden-
tium vegetabilium genera variæ bonitatis Sago largiun-
tur, quibus pro varia terra, varias plantas alente, magis
aut minus favente optimi Sago melle, & aliis circum-
stantiis utuntur.

En plantarum genera, ex quibus Sago parari hætenus
constitit.

Todda panna, *Olus Cappoides Herb. Amb. l. 86. Tab. 21-23.*
Palmiste Franc Histoire des Antilles. 61. *Iraiba PISON. Hist. Ind.*
129. teste *Illustri VAN RHYNE l. c.* in trunco suo Sago con-
tinet, & ea ipsa a PLUKENETIO (c), CASPARE BAUHINO (d),
RAJO (d*), LEMERY (e), CLUSIO (f), SLOANE (g), LIN-
NÆO (h) & aliis vera arbor Sagu esse reputatur.

Herbario Amboinensi teste (i) ex *Lontaris Sylvestribus*
quo-

quoque & *Sagueri* utraque specie *Sagu* parant

LAET (k) mentionem facit *Palmae Occacourii*, quæ proxime ad *Lontarum Sylvestrem alteram*, ibur dictam, *Herb. Amb.* accedere videtur, cujus medulla & cruda & cocta Indi vescuntur & quam *Ovacoury-rouan* dicunt.

Optimum autem & copiosissimum *Sago* paratur ex illo *Palmarum* genere, quod *Sagus* dicitur, cujus historiam,, si non omnem, amplissimam saltem RUMPHIO debemus, quem igitur præcipue sequi liceat.

- (a) CLUS. *Exot.* l. 5. C. B. *Pin.* 507. PLUKENET. *Almagest.* 275.
 (b) *Hort. Malab.* III. p. 14. *Herb. Amboin.* l. 87. TRN RHYNE
 apud BRAYA *Prodrom.* II. (c) l. c. (d) l. c. (d*) *Dendrol.* p. 2.
 (e) *Traité des Drogues.* 835. (f) *Exotic.* l. 5. (g) l. c. 116.
 (h) *Mater. Medic.* (i) locis & paginis citatis. (k) *Description des Indes Occidentales.* 550.

§. XIV.

Non inconconsultum duco, antequam ulterius pergam, illos recensere auctores, qui hætenus aliquam de *Sago* arbore aut inde parata farina nobis exhibuerunt notitiam. Primus arboris *Sago* mentionem facit MARCUS PAULUS VENETUS, qui anno 1269. iter in Orientem suscepit, hic ita loquitur (a); in Regno *Fansur* (videtur id insula *Madagascar* esse, illam enim *Fluvius Fanshère* perfluit) sunt arbores quædam crassæ, quæ habent corticem subtilem, sub quo invenitur quædam farina, ex qua delicata parant cibaria, quæ aliquoties non sine voluptate comedi. PIGUETTA qui sub initium Seculi XVI iter instituit, ait (b), in insula *Gilolo* (quæ est una ex *Moluccis*) panem faciunt ex ligno alicujus arboris hunc in modum: sumunt quantitatem quandam ligni hujus mollis, inde extrahunt certas quasdam spinas longas, deinde contundunt & ita panem faciunt, quo pro maxima parte utuntur sub navigationibus & quem *Sagu* dicunt. M. Do-

IUS VENERUS (c) apud **RAJUM** (d) hæc tradit: in regno *Fansur* vastarum arborum genus est, quas duorum virorum ul-
 næ vix complecti possunt, harum adempto cortice, qui tenuis est,
 succedit ligni materies, tres digitos per totum arboris ambitum
 crassa, medullam in se continens farinaceam, similem cariei ligno-
 rum; hæc in figulinum vas aqua plenum injecta, baculo agitur,
 ut *furfures* & reliquæ sordes supernatent, puraque farina subsi-
 deat, effusa dein aqua, fit ex repurgata farina massa, ad varii gene-
 ris edulia conficienda idonea, pani hordeaceo colore & sapore similia.
CLUSIUS (e) ex **FERDINANDO LOPEZ DE CASTAGNEDA** (f)
 refert: quod Indi medullam *Zagu* exemptam in fictile injiciant,
 aqua salsa macerent, post aliquot dies soli exponant, resiccata
 mandant, vel ex ejus farina seu polline panem conficiant, nostro,
 qui ex secali fit, simillimum. Idem **CLUSIUS** (g) tradit: in *Ter-
 nate* insula omnem panem parari ex arbore, quæ recisa in multas
 partes finditur, quas malleis ex crassa arundine factis contundunt,
 atque inde eliciunt velut farinam quandam ipsi *Sagu* appellatam,
 scobi lignorum, quæ serra resecta sunt, similem, ex qua panes
 satis albos, placentas quadrangulas faciunt, palmi magnitudinis,
 quibus non solum vescuntur, sed maxima ex parte sua mercimo-
 nia exercent. **HELBIVS** (h) arborum, quibus *Sagu* nomen est,
 mentionem facit, loco medullæ farinam ad conficiendum panem
 egregie aptam includentium. **BREYN** (i) sibi ex *Amboina* *Palmam*
pinum Lobel pro *Zagu* transmissam fuisse tradit. **RUMPHIUM** in
Herbario Amboinenfi 1690. elaborato, 1741. edito, præ reliquis
 amplam *Sago* Historiam dedisse, supra monui. Ea quæ **VA-
 LENTINI** (k) & **GARCIN** (l) habent adeo cum *Rumphia-*
nis conveniunt, ut non levis sit suspicio hujus M. S. ad
 eos pervenisse. **MALOUIN** (m) circa vires *Sagu* maxime
 est occupatus. **SALMON** (n) & de arbore & de modo
Sago exinde eliciendi, illudque pro usibus medicis in
 grana efformandi, præcipit. **SEBA** (o) *Sago* arborem pin-
 git & de ejus usibus verba facit. *Medicus quidam Gallus* (p)

medicas vires Sagu enumerat. Ill. TREWIUS (q) synopsis descriptionis Rumphianæ, quædam quoque propria de viribus & modo adhibendi, eloquitur. MOEHRING (r) eis quæ Ill. Trewius habet quædam addidit. BRUCKMANN (s) grana Sago pro ovis pilcium habet, meliora habet D. V. T. B. BRUCKMANN (t).

(a) de Reg. Orient. L. III cap. 19. (b) *Viaggi intorno del mondo* quæ extat in *Collezioneis Ramusianæ* T. I. (c) *Itinerar.* L. IV. (d) *Hist. Plant.* 1368. (e) *Exotic.* l. 5. (f) *India Hist. Nat.* L. VI. cap. 11. & 100. (g) *Exot.* L. I. cap. 16. (h) *Ephemerid. Germ.* Dec. l. ann. 9. & 10. (i) *Prodrom.* II. (k) *Ost-Indianische Schreiben* 62. (l) in *Dictionaire de Commerce* editionibus recentioribus. (m) *Questio Medica an Sagu Phthysicis prodest.* Præfide LEAULTE' 1729. habita, quam dein ipse Præfex respondente de Jean 1734. denuo imprimere fecit. (n) *Reden daegsche Historie van allen Volckeren*, cujus verba in linguam Latinam translata habentur in *Commerc. Noric.* 1744. p. 391. (o) *Locupletiss. Rerum Natural. descript.* p. 39. Tab. 25. (p) in *Journal Historique du Commerce, des Arts & Manufactures.* premier cayer p. 28. (q) *Commerc. Noric.* l. c. 241. seq. & 253 seq. (r) *Commerc. Noric.* l. c. 390. (s) *Epist. Itinerar.* L. VII. p. 5. (t) proprio Schediasmate vernacula lingua 1751. edito.

§. XV.

Quatuor Sago species RUMPHIUS recenset, quarum una non nisi varietas esse videtur.

I. SAGUS spinis foliorum brevibus.

Sagus genuina, Sagu, *Lapia Tuni.* RUMPH. & VALENTIN. RAD. Fibrosa, fibræ tenues, longe sub terra repentes. CAVL. Raro superat altitudinem triginta pedum, tantam acquirit crassitiem, ut totus a viro vix amplecti possit: Cortex hirsutus a vestigiis foliorum deciduorum inæqualis, nec tamen in annulos distinctus, duos digitos crassus, a translucente & penetrante medulla, pro varia ætate plus minus albus; medulla alba, humida, fungosa.

FOLIA

FOLIA quæ *Gabba Gabbe* dicuntur, surgunt ex caudicis vertice, viginti & ultra pedes longa, inferius femur, superius brachium crassa, superne concava, inferne convexa, ad insertionem in caulem aliquot stratis spinarum, quæ vulgaribus acubus non majores sunt, armata, pinnata, pinnis ad angulum acutum cum nervo collocatis, quatuor pedes cum dimidio longis, margine spinoso instructis, vaginantia, basis seu vagina quæ Indis *Coeroerong* & *Coroero* audit, tres pedes longa, unum lata est, intus crassum corticem, extus multas spinas gerit.

SPATHA unica, tres pedes longa, acuta, spinis obsita, erecta; illa si aperitur, exhibet SPADICEM ramosum, sex decem & plures pedes longum, qui copiosissima gerit amenta, inhærentia pedunculis spinosis, *Siribou* dicta.

FRUCTUS in amentis sessiles, ovo columbino parum majores, diu virides, dein flavescunt, maturi decidunt, *nucleus* durus, austerus.

Crescit in Coram præcipue.

β) *Sagu-duri-rottang*, *Lapia luli-uwe* RUMPH. fructibus sphericis, spinis brevioribus, densis & firmis distinguitur.

γ) *Sagus sylvestris*, *Lapia lbur* & *Lilul* RUMPH. *Lappia Thur* & *Thul* VALENT. truncum altissimum, spinas breviores, fructus perforatos habet.

Crescit β) in Hocamohela γ) in Cerama.

II. SAGUS spinis longissimis.

Lapia Macanaru, *Macanola*. RUMPH. *Lappia Maccanan*. VALENTIN.

An *Palmiste Epineux*. *Histoire des Antilles chap. 6. artic. 13?*
Truncus gracilis, folia fragilia, fructus maximi; hæc species pauciorum quam antecedens largitur farinam, quæ autem diutius corruptioni resistit.

Vilissima omnium species, ad Hœcanolo provenit.

III. SAGUS foliis, inermibus.

Lapia Molat, Sagu Parampuan, id est femina. RUMPH. *Lapia Molat & Molo.* VALENTIN.

Folia in acutissimum & durissimum acumen terminata, spinarum defectum supplent.

Largitur hæc species optimam farinam.

Plures sunt omnino quos Sago arbores Indis præstant usus, ex *foliis* exstruunt ædes, tabulata, naves, scamna, mensas & omnem reliquam supellectilem, quam nos ex ligno parare solemus, eadem quoque ad tegendas & a pluvia defendendas domos adhibent; vagina foliorum *Corcorong* ob tenacem qua gaudet structuram a globis sclopetorum penetrari non potest, hinc tanquam lorica ab illis, qui bella gerunt, usurpatur; *Spatham* Indi comedunt, ex foliorum germine fila ducunt, inde sibi & lintea & vestes parant. Maximus autem omnino harum arborum usus in ea quam exhibent farina & inde parando pane consistit, quæ quomodo inde obtineatur & paretur mox secundum RUMPHIUM tradam.

§. XVI.

Sago species crescunt in omnibus Moluccis & Archipelagi Indici insulis, loca paludosa inhabitant, & illæ earum, quæ ad montes ascendunt, illa tantum loca, quæ paludes aut rivos habent, occupant; sylvæ his arboribus formatae, *Lubo* sive *Latar* Indis dictæ, & aspectu injucundæ, & ob solum cœnosum & radices spinosas omnem, quam peragrant, terram horridam reddentes, peregrinantibus sunt molestæ. Perveniunt ad trigésimum ætatis annum, tunc florent, fructus maturant, & his maturis, pereunt.

Adoranda omnino Creatoris providentia, quæ arborem ad hominum vitam sustentandam pernecessariam, cujus medullam quam maxime appetunt bruta, quæque inde destrueretur, antequam in humanos cedere posset usus,
tam-

tamdiu validissimis spinis seu foliis, in pugionum modum acutis defendit, quamdiu tenerior truncus brutorum.vi resistere non potuit; hinc Sagu caudex præ reliquis Palmis diutius sub terra latet, & præter suam undique spinis armatam comam nihil omnino supra terram edit.

Propagantur hæ arbores sive per fructus, sive per surculos, qui copiose ex radice prodeunt; non reperire possum, quod unquam ulla ex his arboribus hortos Europæos intraverit.

§. XVII.

Sequentem in modum farinam ex arboribus Sagu parant: quando arbor ad illum incrementi terminum pervenit, ut ejus folia crassiora albo pulvere conspersa appareant, & tam de vertice quam de foliis plures deciderint spinæ, cum arbor adulta proprio nunc robore brutorum insultibus resistere valeat, *Alaa-puti* dicitur, & tunc optimam edit farinam, ante hunc enim incrementi terminum recisa arbor pro immatura habetur, si autem usque dum *Spatham* emisserit arbor, expectant, & paucioram & crassiorem accipiunt farinam; arbor autem, quæ fructus jam edidit, & *Baboa* nuncupatur, ad farinam plane inepta est. Præcipua itaque encheiresis pro bono Sago obtinendo in selectu arborum & copiosissimam & optimam medullam continentium consistit; hinc primum foramine in caudicem facto aliquid medullæ eliciunt, & eam, num bona sit, examinant; si nondum ad debitam bonitatis gradum medullam pervenisse vident, foramen luto obturant, & usque dum ulterius excreverit arbor, expectant; si medullam talem reperiunt, qualem per longam experientiam proparando Sago esse debere ipsis est compertum, arborem mox ad radicem usque præcidunt, truncum in

aliquot partes fecant, sex vel septem pedes longas, quas denuo per longitudinem findunt, singulis frustis homo distentis insidet cruribus, & ope instrumenti *ex Arundine Bambos* L. in formam cylindraceam efformati, quod *Nany* dicunt, medullam in trunco contentam in scobem reducit & a cortice separat. Medullâ comminuta & in scobem trita immittitur alveo sex circiter pedes longo, ex crassiori *Coeroerong* cortice parato, ex angusto sensim latiori, hujus portioni latissimæ applicant saccum ex vagina pilosa, densa *foliorum Calappi*, quam *Runut* dicunt, paratum, hic saccus cribri munere fungens, superne colligatus, nectitur vecti sursum & deorsum mobili: scobs alveo commissa, manuum ope fortiter cum aqua agitur, aqua inde lactea reddita, appellit ad id, quod dixi cribrum, per ejus interstitia tenuiorem farinam ducit, fibras & quicquid crassioris habet, in alveo relinquens. Colatorio nectitur canalis, per quem aqua tenuiori farina foeta in ollam ipsi suppositam, *Praauw* dictam, defluit, & in ejus fundum suam deponit farinam; aqua, postquam omnem farinam deposuit, sive per vasis inclinationem, sive per foramen superiori *Praauw* parti inflicte emittitur, sæcula albissima æque ac tenuissima exsiccatur, exsiccata in corbibus ex foliis textis asservatur, & *Sagu Manta* dicitur. Fibræ medullares in alveo relictæ, omni tenuiori substantia privatæ *Ella* vocantur, & ad saginandos porcos adhibentur.

§. XVIII.

Patet ex hæcenus dictis, farinam (§.XVII.) esse substantiam vegetabilem, in vasis arboris *Sagu* elaboratam, & in ejus medullæ utriculos congestam, ex quibus trituræ ope diffractis effunditur, aquam subit, & ista quiescente,

te, per suam gravitatem inde secedit: pertinet itaque ad succos vegetabiles, & siccam suam substantiam unice a copiosioribus, quæ suam mixturam subierunt, terrestribus partibus habet; hinc ex juniore arbore colligi nequit, & in iusto magis adulta crassior, imo tandem filamentosa evadit, id enim jamdiu apud auctores circa animalia æque ac vegetabilia confectum est, quod quo sunt magis ananosa, eo magis terrestres elaborent humores: nec id offendat aliquem, quod substantiam siccam succis adscribam; patet enim per Botanices principia, succum, qui distendit medullam, ex caulis vasis secerni, evincit nostræ farinæ ex trunco separandi modus, ejus cum aqua affinitatem, demonstrat denique facilis ejus acescentia, & nutriendus in corpus humanum effectus, quod omnino non paucam fluidorum principiorum contineat rationem.

§. XIX.

Evicit experientia illam farinæ *Sago* esse naturam, ut intra menstruum ab ejus ex arbore separatione tempus corrumpatur, experitur tunc illam corruptionem, quæ vegetabilium succis propria est, quam a fermentatione surgere norunt omnes: *Sago* itaque diutius conservaturi, tenentur, ne fermentet, efficere, id quod idem eo quem continet humore privando obtinent; succos enim vegetabiles, liquore quem vehunt orbos, nullum intestinum motum suscipere latet neminem. Indi itaque farinam, quam asservare volunt, committunt modulis ex lapide cocto paratis, *Battu Papoudi* dictis variis pro varia regione, aut vario quem intendunt scopo, cellulis aut areis excavatis, ad certum caloris gradum calefactis; farina his formis commissa intumescit, sicca & cum aliqua tenacitate dura fit, colorem sive rubrum, sive ad rubrum saltem accedentem induit, in panem

nem abit per moram durissimum, pro vario, in quo coctus erat, modulo varia figura instructum; panes, in insula *Uliasser* pitti, sunt quadrati, molles, dimidium pedem lati, & rufi & *praophimioro* vocantur; illi ex intulis *Key* & *Aru* sesquipedalem habent longitudinem, dimidium pedem lati, digitum crassi; horum aliquem depinxit *Clusius* (a). Panum majorum decem, minorum viginti ad quinquaginta usque circiter filo alligare, & per urbes & vicos venales circumferre solent.

Sed recens quoque Sago ad pultis formam ope aquæ reducunt, ita paratam pultem *Pappeda* seu *Zappia* dicunt, bacillis ipsi commissis agitant, his adhærentes grumulos sive ex condimento, quod jure piscium, succo Limonum & aromatibus parant, tanquam suavissimum assumunt cibum, sive in modum panis coquunt, & sub granorum forma ad usus medicos adhibent, aut Europæis vendunt.

(a) *Exotic. I. 5.*

§. XX.

Grana ex *Pappeda* formata sub nomine Sago ad nos advehuntur, conveniunt figura & magnitudine cum illis granis, in quæ hordeum apud nos molendinæ ope solet efformari, granorum varia magnitudo, prominentes in plurimis eorum anguli, & cum non raro aliquot eorum inter se conglutinata observentur, docent, Indos in eorum præparatione minus curate versari. Globulorum color externus ex albo flavet, diffracti exhibent medullam albam cortice cinctam, consistentia ipsis est solida, quæ tam sub dentibus quam sub pistillo evidentem exhibent tenacitatem, hinc difficilius in pulverem possunt comminui, saporem habent omnino nullum, levis qui in illis observatur odor, potius variis mercedibus, cum quibus

bus in navi per longum satis itineris tempus, conclusi-
erant, est adscribendus, quam quod illis proprius esse pu-
tari possit: nec mora his granis officit; si enim in loco
sicco asservantur, per plurimos annos incorrupta possunt
servari, loco humido autem inclusa in modum grano-
rum cerealium cuticula quadam obducuntur & corrumpuntur.

§. XXI.

Grana Sago a panibus (§. 19.) vario respectu diffe-
runt, diversam habent magnitudinem, figuram & con-
sistentiam; non immediate ex farina, sed ex *Pappeda* paran-
tur, videntur quoque mitiori quam panes calore coqui,
hi enim granis sunt fragiliores, sed RUMPHIUS (a) testa-
tur *Sagu* farinam, quo majori coquitur igne, eo magis du-
ram & fragilem reddi. Variæ esse possunt rationes, cur
illi qui Sago usibus medicis accommodant, diverso ab
illis, qui idem scopis alimentariis præparant, incedant mo-
do, globulorum rotundorum & exiguorum multo major
quantitas cistis ingeri potest quam panum quadratorum:
globosa Sago in aqua cocti figura ex eo quod cum suavi
alica hordeacea conveniat, majorem gratiam accipit: præ-
terea in arte culinaria notum est, quod ex panibus minus
coctis meliores pultes possint parari, quam ex illis qui for-
tiori igne omni quod continebant humido sunt privati.

(a) *Herb. Amboin. I 9.*

§. XXII.

Non decidere audeo, quando Indi inceperint farinam
Sago in grana formare, & quando illa coeperint Europæo-
rum intrare commercia. Ex eo autem quod QUINCY (a)
E pri-

primus de *Sago* in Europam scoporum medicorum ergo illato loquatur, & SALMON (*b*) ante reliquos de eodem in grana efformato dicat, RUMPHIUS vero de eo taceat, mihi probabile videtur ad initia hujus seculi referenda etiam initia *Sagu* ad fines medicos usus. Eodem primi Angli usi sunt, Cl MALOUIN (*c*) teste, *Sagu* 1729. per vicos & plateas Londinenses vendebatur, dum Parisiis adhuc omnibus pene ignotum fuerit, & GARCINI (*d*) fide constat, ejus usum anno 1740. demum in Gallia invaluisse, anno 1744. denique Illustris TREW (*e*) asserit, illud passim in Germania adhiberi, & vix unus aut alter elapsus est annus, quod Argentoratenses eodem uti cœperint, necdum pro dignitate satis frequenter usurpato.

(*a*) *Englisch Dispensatory* 1721. prima vice edito. (*b*) l. c. (*c*) l. c.
(*d*) *Dictionnaire de Commerce*. (*e*) l. c.

§. XXIII.

Evidens fit ex eis quæ in superioribus circa *Sago* adduxi, illud jure farinis adscribi, est enim pars vegetabilis per fabricam substantiæ medullaris elaborata, pulverulenta, sicca, aquam viscida crassi inficiens, ignis ope in majus volumen dilatanda, hominibus nutriendis apta, quæ per moram corrumpitur & acescit. Idem experimenta cum eodem instituta evincunt uberius.

Ejus libra contusa & cum largiori aquæ quantitate calori moderato exposita, situm contraxit, acidum spiravit odorem & multis floccis mucidis aquam fœdavit; alia *Sago* libra cui fermentum panis addidi cum aqua in justo calore detenta fermentationem suscepit, sed ex liquore fermentato nihil spiritus inflammabilis potui separare, aliquem tamen in eodem hæsisse, ex eo quod sub destillatione striarum forma ad excipuli parietes defluxerit,

fluxerit, & destillatus spiritum vini oluerit, collegi. Exiguam nec a copiosa qua obrutus erat aqua separandam accepi spiritus inflammabilis quantitatem, quia *Sago* ad nos adlatum ignis actionem jam est expertum, & hinc ad fermentationem vinosam ineptius redditum; id quoque in Zymotechnia est evictum, quod omnis quidem farina fermentationem vinosam subeat, sed quod pro vario unde desumpta est farina vegetabili, varia quoque spiritus inflammabilis quantitas obtineatur; nec Chemicis ignotum est, fermentationes vinosas eo melius succedere, quo majori cum quantitate liquoris fermentantis eadem instituuntur. Frustraneum duxi laborem explorare, num ex *Sago cerevisia* possit parari, ista enim ex granis cerealibus quidem, ex farina nequaquam obtinetur.

§. XXIV.

Quod *Sago* difficillime in pulverem possit reduci, jam supra dictum est; idem in pulverem, qui colorem ex flavo rubentem habet, redactum, omne in aqua calida dissolvitur; cum frigida agitatum in eadem suspenditur; quocunque modo subierit aquam, eandem viscidam reddit: hinc Indi Pappeda tam ad glutinanda lintea, quam ad artem bibliopegorum utuntur; aqua cum granis *Sago* agitata exinde eo inducitur colore, quem pulveri esse dixi, nec albida redditur.

Grana *Sago* integra, si infunduntur in liquoribus aquosis, intumescunt, pellucida fiunt, ipsos liquores viscida indole inficiunt, quam pro varia illorum ad istum ratione diversam esse, vix opus est notare: cum jure carniurn moderate cocta exhibent brodium, illi simillimum, quod inter nos sub *cremoris hordei* nomine notum est, in eo saltem diversum, quod colore badio clarissimo & globulis brodio innatantibus

pellucidis, splendentibus, isto quoque visui magis fit jucundum. Id omnino quivis facile perspicit, quomodo tale brodium, adjectis condimentis & vitello ovorum, palato quoque magis acceptum reddi possit, si spissius fuerit jurē dilui aut addito pane in formam, quam *Soupe* dicunt, reduci possit, & qui hæc non perspicit, ea in *Commercio Norico* (a) evolvere poterit.

Grana Sago prudenter cum lacte cocta exhibent pultem & visui & gustui acceptissimam, cui delicatiores sive aromata, sive saccharum adjiciunt, ut nil in votis reliquum habeant. Suadet Illustris TREW (b) *granis Sago*, antequam in usum trahantur, per aliquot dies repetitis vicibus frigidam affundere & inde defundere, ut situs saporem, quem sive ex itinere per mare, sive ex ætate habent, deponant. Ego experimenta institui cum granis, quæ ad minimum per quatuor jam annos in Europam illata fuerunt, & sine prævia hac encheiresi pultes, ne vestigium peregrini odoris sensibus exhibentes, obtinui. Recepti ad uncias duodecim juris, sive lactis, granorum unciam dimidiam, institui lenissimam coctionem per aliquot horas, & justæ spissitudinis pultes accepi. Tentavi quoque morem, ad quem in Germania Inferiore docente MOEHKINGIO (c) Sago præparant; granorum unciam dimidiam cum vini generosi libra una per tantum, ac ad antecedentia adhibui experimenta, coxi tempus, oriebatur inde gelatina transparens, pulcherri-
ma, in qua autem, secus ac in antecedentibus accidit, grana erant soluta, ipsa puls Sagæ odorem & saporem induit.

(a) l. c. (b) l. c. (c) l. c.

§. XXV.

Alcoholi nullæ sunt in Sago effectus, istius itaque promptior in vino dissolutio (§. XXIV.) non alcoholi, sed

sed partibus vini oleosis & mucilaginosi, nec non vini vaporibus, ob salem, quem continent, facilius, quam vapores aquæ aut lactis, globos penetrantibus, est adscribenda.

Sed ne quid de eis, quæ ad examinandum *Sago* facere videntur, intentatum reliquerim, ejus uncias duas, vasi retorto immixtas, balneo arenæ commisi, subministravi ignem ad summum gradum usque sensim auctum, obtinui ita spiritus evidenter acidi, qui sub vaporum alborum specie prodiit, drachmas undecim & olei empyreumatici rubri scrupulos duos, carbo residuus nigerrimus, spongiosus, splendens, calcinationis ope ad cineres 30 granorum pondus vix æquantes fuit redactus, cineres præter vestigium falsi alcali exhibuerunt nihil, cum aquæ ope elutriarentur. Sub destillatione mire massa intumuit, nec idcirca substantiam tenacem, calore majori agitatam, sum miratus. Evincit ea, quam descripsi, analysis, in *Sago* hædere aquam, salem acidum, oleum & terram, sed idem per alia quoque patuit experimenta, circa hoc igitur vegetabile etiam parum lucis ignis tortura largitur.

§. XXVI.

Lubuit quoque tentare, quid experiatur *Sago* in furno coctum, tentavi id triplici modo, *Sago* cum aqua in pastam redactum, idem cum fermento mixtum & fermentationi subjectum, ipsum denique cum æquali portione farinæ triticeæ subactum & fermentatum, in clibano pistorio coxi; prius sub crusta rubente massam tenacem & gravem exhibuit, alterum in panem satis rarum, sapidum, nigricantem abiit, illi, quod ex hordeo paratur, simillimum, tertium panem secundo similem sed magis compactum stitit. Id quoque observavi, quod is, qui ex *Sago* erat paratus panis, diutius illam, quam in panibus recentibus amamus, tenacitatem retinuerit.

§. XXVII.

Ufus *Sago* tandem sunt dicendi, eorum quosdam experientia uberrime probavit, alios prudens ratiocinium evincit, plures adhuc judiciose instituta detegent tentamina. Omnes quos supra citavi Auctores in eo conveniunt, quod Indi *Sago* alimenti vice utantur, nec quid obstat, cur de hac ejus qualitate dubitemus; substantias enim farinaceas hominibus nutriendis esse aptissimas, loquuntur non solum grana cerealia, radices, legumina ab antiquissimis temporibus ad cibum recepta, sed nostro ævo quoque ex granis Mays, Oryzæ, radicibus Solani Tuberosi, Ari, Filicis &c. parati, & deficiente annona cum successu comesti panes; male igitur denegaremus *Sago*, quod omni competere farinæ videmus. Cum autem varia farina varium largiatur alimentum, hinc Medici omnino est inquirere, num probum sit illud, quod *Sago* hominibus largitur, nutrimentum; sed hoc nutrimentum debile & paucum robustis non sufficiens esse, exinde colligo, quod totum in aqua solvatur (§. XXIV.), id quod circa nullum granorum cerealium observatur, quippe quæ semper aliquid tenacis in aqua non solvendum continent, sed vel solius panis grossioris Westphalensium exemplo fit evidens, farinas, quo magis sunt viscidæ, eo copiosius & magis firmum exhibere nutrimentum; cum igitur *Sago* præ reliquis farinis minus sit viscida, hinc concludo, inde quoque alimentum parcius & debilius corpus humanum subire. Id ipsum quoque RUMPHIANA probatur experientia (a), qui ex nimio *Sago* usu tumidum reddi corpus, leucophlegmatiam & hydropem surgere vidit.

(a) l. c. 80.

§. XXVIII.

Evidens est ex antecedente paragrapho, quod Sagu usus fanis atque robustis hominibus minus salutaris sit, nisi ipsi alia alimentorum genera, quæ firmiter præbent nutrimentum, interponuntur; idem autem debilibus sive illis, quorum vires subigendis fortioribus minus pares sunt, cibus evadit omnino saluberrimus. SEBA (a) illud commendat pro prima infantum nutritione, commendandum omnino, cum alimentum largiatur tenue, tenellis optime accommodatum corporibus, nec possideat illud a viribus ventriculi non superandum viscidum, quo triticum gaudet, & quo vitam & sanitatem infantum, quando primæ nostræ traduntur curæ, imprudenti consilio, maximis exponere solemus periculis. Sago cum lacte coctum exhibet pultem, qua quid infantum nutritioni magis aptum sit, ego saltem non video. Sago ob tenue, quod exhibet, alimentum optime quoque datur illis, quorum solida per morbum debilitata non nisi facillimæ digestionis alimenta coquere possunt; rectissime hinc ab Anglis, cum primum in usum tractum fuerit, illis, qui phthisi pulmonum laborant, est exhibitum, abit enim non solum in roborans alimentum ipforum per morbum fractis viribus accommodatum, sed optimæ quoque medicinæ vice fungitur, cum ea qua pollet viscida indole acrimoniam, quæ febrim sustentat & auget, leniat atque demulceat; præterea quoque ichorem inviscando, ne ulterius malum depascatur pulmones, faciat. Cl. MONNIER (b), cur Sago omnibus reliquis, quibus vitam phthisicorum vulgo sustentare solemus, alimentis sit præferendum, evincit.

(a) l. c. T. I. p. 40. (b) *Dissert. cit.*

§. XXIX.

Non difficile erit illis, qui Medicinæ præcepta cal-
lent, ex eis quæ (§. XXVIII.) recensui rationibus, con-
cludere; Sago profuturum quoque ad nutritionem omni-
um eorum, qui febre hectica, ab ulcere in quacunque
corporis parte hærente oriunda, laborant; idem quoque
apprime facturum ad eorum vitam sustentandam, qui fe-
bribus sive exanthematicis, sive inflammatoriis, sive ma-
lignis, sive intermittentibus, a causa in primis viis hæ-
rente, surgentibus ægrotant, aut qui largas passi sunt hæ-
morrhagias, aut gravi vulnere icti decumbunt; his omni-
bus enim vita est sustentanda talibus, quæ primæ viæ fa-
cile digerunt, & quæ ad secundas delata, istas neque gra-
vant, neque motum humorum intendunt; sed ostendi
Sago & digestu facillimum & tenue nutrimentum largi-
ri; ex eo quoque, quod idem omnem obvolvât acrimoni-
am, calore acidum edat, hinc alcali domet, & tanquam
viscidum strictionem vasorum relaxet, *Sago* etiam medi-
catas in dictis morbis exhibiturum esse vires, patet.

§. XXX.

Ex eo denique, quod Sago cum humoribus agitatum
eos viscidos reddat, patet, quod cum optimo successu pos-
sit adhiberi ad omnes illos morbos, in quibus relaxantia
& demulcentia indicantur; non frustraneo igitur adhibe-
bitur successu ad omnes, præter illos, quos §§. antec.
dixi morbos, quotiescunque humor acris sive fauces sive
pulmones tenet, nec non quando acre in primis viis hæ-
rens valetudinem excitat. Hinc SALMO (a) illud cum suc-
cessu ad diarrhœas adhiberi auctor est; proderit idem
porro in renum vitiis quibuscunque, nec non illis, qui
rheumatismis aut arthritidi sunt obnoxii. Nec difficile est
evictu, *Sago* antispasmodicas quoque, anodynas, refrigeran-
tes

tes & alias adhuc possidere vires, quas autem cum quivis artis nostræ principiis imbutus ex antecedentibus facile deducere possit, hic non enarrabo.

(a) l. c.

§ XXXI.

Nec ab usu externo Sago excludendum esse duco, ostendi illi competere, quæ omni farinæ competere experientia docuit, nullus igitur dubito illud commendare ad omnes illos morbos, in quibus salutarem farinarum externum usum Medici experti sunt; casibus in quibus hinc Sago conveniat recensendis supersedeo, laboris talis compendium mihi faciunt copiosa, quæ prostant Chirurgiæ, Therapiæ, & Materiæ Medicæ compendia, ad eadem liceat ablegare lectores deformis, sub quibus prætereas, quas §. 24. recensui, Sago adhiberi possit, curiosos, quæ enim ibi de omnis farinæ & maxime hordeaceæ adhibendi modis leguntur, omnino quoque ad Sago queunt applicari.

§. XXXII.

Id Sago exemplo Medici quoque discant, quod male omnia nova spernantur medicamenta, quod licet verum sit hodie magna medicamentorum farragine & medicorum memoriam & Pharmacopœorum tabernas gravari, attamen nova nequaquam debeant despici, scordem omnino Medicum arguit, ob plura medicamenta superflua, negligere talia experiri, quæ superflua esse nondum est expertus. Semel de vita detectum novum remedii genus, cui par nondum prostat, largissime omnino remuneratur tædia, quæ ex tentatis talibus, quæ votis non respondent, hausimus. Medici nomine omnino est indignus, qui de omni potius aliare, quam de promovendo ejus, quam exercet, artis incremento est sollicitus.

§. XXXIII.

Ex eis quæ hactenus de Sago qualitatibus adduxi, colligi quoque possunt ejus abusus & noxæ; monui illud

F

robusto

robusto corpori non sufficiens præbere nutrimentum, qui igitur illo solo loco nutrimenti vellent uti, sese exponerent omnibus morbis, quos a defectu alimenti surgere Pathologi evincunt, & cum ostenderim porro Sago demulcentes exserere vires, omnia autem demulcentia solida relaxent, hinc evidens est, ab abusu *Sago* solidorum debilitatem, humorum inertiam & omnes inde sequentes effectus surgere posse. Sed ne ego ultra modum laxem B. L. patientiam, & ipsi idem semper ferculum nimis diu exhibendo nauseam creem, de *Sago* agere cesso. Felix, si faventem hucusque expertus fuerim Lectorem, & optimi alimenti & medicamenti desiderium in nostris quoque hominibus excitaverim.

F I N I S.

TRans mare, cur palmas quæris, spernisne medentes
 Helveta fasciculos quos **TIBI** Flora dedit?
 Exoticis stomachos dapibus dum pascere curas,
 Forte fragrans Patriæ lac **TIBI** mente cadit;
 His pulmenta coquus quam multa & sana pararet,
 Nec puero in cunis, nec inamœna seni?
 Scilicet, cimenso studiorum tramite, sola
 Illibata manet florida Palma **TIBI**;
 Illa sit ergo decor frontis, mercesque laboris:
 Palma Soli maneat, **Tu** maneatque Poli!

Vovet cultor *Es* amicus
 D. C. E. BERDOT, M. L. &c.
 Montisbelgardenfis.

Empfang, o Freund! was dich Werk, und was mein Herze Dir giebet,
 Den Lobspruch, der dem Verdienste gebührt,
 Und gieb mir, was ich gehabt, erhalte dem, der Dich liebet
 Dein Herz, mit welchem das seine sich ziert.

Dieses wünschet Dein Freund
 JOH. KRATZ, Med. Lic. Arg. Opp.

FREUND! da Dein Fleiß und Wiß Dich selbst so weit erhoben,
So darf ich Dich nicht erst, wie gern ich wollte, loben.
Dein Lob ist Dein Verdienst. Doch wie betrübt bin ich!
Ich ehrte Dich als Freund, und Du verlässest mich.

Dieses setzet zum Denkmahl aufrichtiger Freundschaft

DANIEL ANDREAS DIEBOLD, *Med. Lic. Arg.*

Dich hat Dein Sagr, Freund! der Sterblichkeit entzogen.
Apoll hält Deinem Haupt den Lorbeer-Kranz bereit.
Mein Herze, welches Dir, wie alle Welt, gewogen,
Schwört Deiner Freundschaft stäts die treu'ste Zärtlichkeit.
Dem Vaterland zur Zier, dem Kranken vor sein Leben,
Und Deinen Freunden sonst zum Muster übergeben,
Ech, wie an Tugenden, so an Vergnügen, reich,
Und sehe Deinem Werth, Dein Glück und Wohlsfeyn gleich.

Mit dieser wenigen Zeilen wollte seinem werthgeschätzten
Freunde von Herzen Glück wünschen, und sich Dessen
beständig geneigten Andenten bestens empfehlen, Dessen
allezeit treuergebenster Freund und Diener

P. J. IMLIN, *M. C. Opp.*

O Dilecte mihi! quænam TIBI præmia donem?

Qualia pro meritis Carmina digna canam?

Ascendis Cathedram summos capturus Honores

Quos pronus larga præbet Apollo manu.

Quo pede cœpisti concedent cuncta labori.

Sic TUA per orbem Fama perennis erit.

His demum in titulis felicem ducere vitam.

Apprecor ex imo cordis, AMICE, TIBI.

Vota hæc Nomini dicat gravissime Tuo

Tui sincerus Cultor Amicus, JOSEPHUS CSAPO, M. C.

Jaurino Hungarum.

Dein Wissen, Freund! das immer steigt,
Wobon dieß Werk die Früchte zeigt,
Wird von der Weisheit selbst erhöht.
Kan, fragt sie, dessen Ruhm vergehen,
Der nach der Ehre steilen Höhen
Im Wege seiner Ahnen geht?

Zu schwach Dich würdig zu erheben,
 Will ich dies Lied der Freundschaft geben,
 Die meines Herzens Wollust ist.
 Beständig soll die Tugend lesen,
 Wie lieb ich Dir, mein Freund! gewesen,
 Wie lieb Du mir gewesen bist.

Es führe Dein verdientes Glück
 Dich wiederum nach Bern zurück,
 So Fleiß und Wissen schätzt und crönt.
 Mit unveränderlichem Triebe
 Folgt Dir die Treue meiner Liebe,
 Die Deiner Freundschaft Huld verschönt.

Hiermit bezeugte seine Treue und Zärtlichkeit
 seinem theuersten Freunde

Jac. Ludw. Schurer, von Straßb. M. St. Opp.

FREUND! Deinen Werth und Dein erhabnes Wissen
 Zeigt diese Schrift, uns und der klugen Welt.
 Hygæus Kunst hat Dich der Sterblichkeit entzissen,
 Sie hat der Nachwelt schon Dein Denkmal aufgestellt.
 Beglückte Stadt! die Dich als Bürger grüßet,
 Auf! eile hin; vermehre Deinen Ruhm,
 Und, was des Lebens Müß am herrlichsten versüßet,
 Zufriedenheit und Lust sey stäts Dein Eigenthum.

Dieses wenige wollte seinem werthesten Freunde beysetzen

Dav. Ludw. Sachs, von Straßb. M. C. Opp.

Nun, mein Freund! die Freuden-Stunden
 Stellen sich jetzt bey Dir ein;
 Lorbeern werden Dir ge vunden,
 So nur stets vor Aerzte sehn.
 O! wie glücklich sind die Kranken!
 Wann Du nur den Puls berührst:
 Mann, Weib, Kind und Freund wird danken,
 Weil Du so wohl curirst.

Diese Zeilen wollte zu stättem Andenken hinzu setzen

J. V. HOLZBERGER, Med. Stud. Opp.

A